

І.А. Бігдан, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

С.А. Пантєлєєва (*ХДУХТ, Харків*)

ПИТАННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Підвищення ефективності управління державними фінансами можливе за наявності сукупності факторів, одним з яких є створення повноцінної системи державного фінансового контролю. В сучасних умовах її реформування вельми актуальним стає питання оцінки ефективності контролю, оскільки ефективна система фінансового контролю за управлінням державними (місцевими) ресурсами та їх використанням є по суті дієвим механізмом для забезпечення фінансової стабільності і безпеки країни, досягнення стратегічних цілей держави, ефективності державної політики, підвищення рівня якості життя населення. Разом з тим, теорія та практика свідчить, що при аналізі ефективності державного фінансового контролю основну увагу приділяють проблемі ефективності функціонування контролюючих органів, а питання оцінки ефективності системи державного фінансового контролю практично залишаються за рамками аналізу.

Серед проблем з оцінки ефективності державного фінансового контролю перш за все треба зазначити термінологічну неузгодженість поняття «ефективність державного фінансового контролю» через відсутність нормативно-правової бази. Як результат, мають місце розмаїття підходів науковців до змісту та ототожнення понять «ефективність державного фінансового контролю» та «ефективність діяльності органів фінансового контролю». Виходячи зі змісту термінів «ефект» та «ефективність» під ефективністю державного фінансового контролю розуміють: 1) досягнення позитивного результату, який є наслідком контролю; 2) якісне відображення наслідків контролю (додержано чи не додержано вимоги; отримано чи ні певний результат за відповідну суму державних коштів) за допомогою сукупності кількісних критеріїв і показників; 3) ефективність формування та використання державних фінансових ресурсів і ефективність фінансового контролю з погляду системи, якою керують (результативність діяльності органів фінансового контролю, методів їх здійснення); 4) здатність відповідної системи фінансового контролю сприяти скороченню кількості й обсягів правопорушень, запобігати та протидіяти порушенням фінансово-бюджетного законодавства з найменшими витратами. Ефективність діяльності контролюючого

органу визначається як здатність органу контролю досягти поставленої мети, цілі за мінімальної затрати величини витрат часу, сил і коштів. На нашу думку, серед наведених визначень ефективності державного фінансового контролю більш точним є досягнення результату відповідно до мети контролю. Цим результатом може бути зменшення обсягу виявлених правопорушень і економія державних коштів, або збільшення довіри суспільства до влади, реалізація соціальних програм, або покращення структури управління виконавчої влади. Тобто, маємо економічний, соціальний та організаційний ефект, які в сукупності визначають ефективність державного фінансового контролю. Тракувати державний фінансовий контроль як здатність досягнення запланованої мети контролю нелогічно, оскільки цей термін виступає ознакою дієвості – критерієм оцінки ефективності.

Аналіз сучасної літератури свідчить, що підходи до оцінки ефективності державного фінансового контролю розглядаються вченими через площину змісту контролю як управлінської функції та роботи органу державного контролю. Отже, перелік критеріїв та відповідних показників оцінки різноманітний за складом та змістом. В якості критеріїв оцінки ефективності державного фінансового критерію більшість науковців пропонують наступні:

- результативність – визначається ступенем реалізації цілей контролю та впливом контролюючого органу на діяльність підконтрольного об'єкта;

- дієвість – здатність вчиняти вплив, відповідність досягнутого результату потенційно можливому (здатність органів контролю забезпечити своєчасне та повне виконання об'єктами фінансового контролю (підприємствами, установами, організаціями в частині наявних державних фінансових ресурсів та державного майна) вимог, вказівок та рекомендацій);

- економічність – забезпечення мінімального рівня витрат на організацію та здійснення дієвого державного фінансового контролю.

Окрім наведених вище критеріїв в літературі пропонуються динамічність, інтенсивність, раціональність, оптимальність, цільова спрямованість, внутрішня спрямованість, збалансованість, гнучкість, простота та ін. Вважаємо, більшість з них не є критеріями оцінки, а вимогами до оціночного процесу.

Відсутність затвердженої методики оцінки ефективності як системи державного фінансового контролю, так і діяльності органів контролю спонукає дослідників формувати за кожним критерієм оцінки певну систему показників. Так, за критерієм результативності пропонуються показники: кількість перевірених об'єктів; кількість проведених контрольно-аналітичних та експертних заходів; виявлений

обсяг публічних коштів, використаних з порушеннями законодавства; виявлений обсяг неефективно використаних публічних коштів; виявлений обсяг публічних коштів, використаних не за цільовим призначенням; обсяг порушень і недоліків при адмініструванні доходів державного бюджету; кількість підготовлених актів ревізій і приписів тощо. За критерієм дієвості - кількість виконаних приписів згідно з оформленими протоколами про адміністративні порушення; обсяг коштів, повернутих до місцевих бюджетів та на бюджетні рахунки організацій; кількість реалізованих пропозицій контролюючих органів; збільшення дохідної частини чи забезпечення економії видаткової частини місцевого бюджету; кількість внесених до чинного законодавства правок в результаті контролю; кількість порушених кримінальних справ за фактом порушення чинного бюджетного законодавства. За критерієм економічності - обсяг коштів, витрачених на здійснення бюджетного контролю; обсяг коштів, витрачених підконтрольним об'єктом на підготовку матеріалів для уповноважених на перевірку осіб; рівень економічності (відношення отриманого економічного ефекту від запровадження висновків і рекомендацій контролюючих органів до витрат на їх утримання).

Незважаючи на множинність та різноманітність показників, увага акцентується на необхідності в процесі оцінювання комплексного поєднання кількісних та якісних показників роботи органів державного фінансового контролю, доцільності вибору з численних тих показників, які забезпечують найбільш точну оцінку за критеріями, забезпечення точного обліку витрат на здійснення контрольних заходів, врахування не лише економічної складової ефективності, але й організаційної та соціальної. Цілком погоджуємося з позицією дослідників щодо необхідності врахування при формуванні системи показників специфіки діяльності органів державного фінансового контролю – Рахункової палати України, Державної аудиторської служби України, Державної казначейської служби України. Втім, оцінка ефективності контролю відносно комітету Верховної Ради України з питань бюджету, Міністерства фінансів України залишається поза увагою наукових досліджень.

Отже, методологічні проблеми оцінки ефективності державного фінансового контролю потребують негайного вирішення з боку органів державної влади та подальших наукових здобутків.